

بررسی تأثیر دوره آموزشی نقد کتاب بر آگاهی، نگرش و مهارت نقد کتاب استادان دانشگاه علوم پزشکی اصفهان در سال ۱۳۹۱*

نیره‌السادات سلیمان‌زاده نجفی^۱

حسن اشرفی‌ریزی^۲

محمدحسین یارمحمدیان^۳

لیلا شهرزادی^۴

اکبر حسن‌زاده^۵

چکیده

مقدمه: داشتن نگرش مثبت به نقد کتاب و آگاهی از چگونگی نوشتن مقاله نقد کتاب، از موضوعات اساسی جوامع علمی است؛ زیرا توسعه یک جامعه زمانی ممکن است که نه تنها آن جامعه از آثار علمی منتشر شده آگاه باشد، بلکه توانایی شناخت آثار اصیل از غیراصیل را داشته باشد. در این راستا، پژوهش حاضر به تعیین تأثیر دوره آموزشی نقد کتاب بر آگاهی، نگرش و مهارت نقد کتاب استادان دانشکده مدیریت و اطلاع‌رسانی پزشکی دانشگاه علوم پزشکی اصفهان در سال ۱۳۹۱ می‌پردازد.

روش‌شناسی: روش پژوهش حاضر نیمه‌تجربی و به صورت طرح دو گروهی (با پیش‌آزمون و پس‌آزمون) است. ابزار گردآوری داده‌ها یک سیاهه واری و دو پرسشنامه محقق ساخته بر اساس متون علمی معتبر است. روایی سیاهه واری و پرسشنامه‌های نگرش و آگاهی، توسط متخصصان در حوزه‌های نقد کتاب و کتابداری و اطلاع‌رسانی تأیید و پایایی پرسشنامه‌ها با استفاده از آلفای کرونباخ به ترتیب ۰/۷۸ و ۰/۷۹/۵ به دست آمد. جامعه آماری تمامی استادان دانشکده مدیریت و

* برگرفته از پایان‌نامه کارشناسی ارشد با همین عنوان.

۱. کارشناس ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی اصفهان

Email: Soleimanzade.n@gmail.com

۲. استادیار کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی اصفهان

Email: hassanashrafi@mng.mui.ac.ir

۳. دانشیار مدیریت آموزشی دانشگاه علوم پزشکی اصفهان

۴. مربی کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی اصفهان

۵. مربی آمار حیاتی دانشگاه علوم پزشکی اصفهان.

بررسی تأثیر دوره آموزشی نقد کتاب بر آگاهی، نگرش و مهارت ... / ۱۰۴

اطلاع‌رسانی پزشکی شامل ۸۶ نفر است. روش نمونه‌گیری تصادفی ساده و ۱۵ نفر در هر گروه شاهد و آزمون است. جهت تحلیل داده‌ها از آمار توصیفی (جدولهای توزیع فراوانی مطلق، درصد، میانگین و انحراف معیار) و آمار استنباطی (آزمون t مستقل و t زوجی) استفاده و همچنین از نرم‌افزار SPSS ۱۸.۰ استفاده شد.

یافته‌ها: آموزش بر آگاهی و مهارت نقد کتاب اساتید مؤثر بوده است. میانگین نمره‌های آگاهی در گروه آزمون از $33/1 \pm 8/2$ به $55/7 \pm 19/9$ و مهارت نقد کتاب از $10/2 \pm 6/8$ به $53/6 \pm 26/3$ افزایش یافت ($P\text{-value} < 0/001$). اگرچه نمره نگرش در گروه آزمون نیز از $71/4 \pm 7$ به $74/4 \pm 7/4$ افزایش یافته، این افزایش از لحاظ آماری معنادار نبوده است ($P\text{-value} = 0/11$).

نتیجه‌گیری: نتایج نشان داد آموزش بر افزایش آگاهی و مهارت نقد کتاب استادان مؤثر بوده است. نگرش استادان به مقوله نقد کتاب از ابتدا شاکله خوبی داشته است، اما نمره نگرش قبل و بعد از آموزش به لحاظ آماری تفاوت معناداری نداشت. با توجه به ویژگیهای متغیر نگرش، باید خاطر نشان ساخت افزایش معنادار آن مانند دو متغیر دیگر مورد بررسی در پژوهش، مورد انتظار نبود، زیرا متغیر نگاه درونی تر بوده و به متغیرهای متفاوتی مانند نوع نگاه فرد به محیط، تواناییها و امکانات وی وابسته است و با گذشت زمان تغییر می‌یابد.

کلیدواژه‌ها: نقد کتاب، آگاهی، نگرش، مهارت، استادان، دانشگاه علوم پزشکی اصفهان، دوره آموزشی.

مقدمه و بیان مسئله

نقد کتاب یک نوع از تألیفات دانشگاهی است که به صورت موجز، مختصر و فشرده به ارزیابی انتقادی محتوا، سبک، نقاط قوت و ضعف و شایستگی‌های کتاب می‌پردازد (Peh W C G, ۲۰۱۰). از دیدگاه برخی صاحب‌نظران هدف اصلی نقد و بررسی کتاب، آگاه کردن خوانندگان در مورد کتابهای جدید با کیفیت و هدایت آنها به سمت مطالعه این نوع کتابهاست. البته باید در نظر داشت، این هدف از یک سو با خواندن نقد و بررسی کتاب توسط خوانندگان و از سوی دیگر با تهیه نقدی ترغیب‌کننده با فراهم‌آوری اطلاعات جدید و ارائه یک ارزیابی متعادل از کتاب، محقق می‌شود (Walter, Traubinger, ۲۰۰۸).

اگرچه نقد کتاب، تبلیغات ناشران و اطلاعیه‌های انتشار، هر سه از رسانه‌های مؤثر در روزآمد نگه داشتن اطلاعات کتابداران و پژوهشگران با تازه‌های نشر در حوزه‌های موضوعی مربوط است، به طور معمول نقد کتاب که توسط متخصصان یک حوزه

_____ بررسی تأثیر دوره آموزشی نقد کتاب بر آگاهی، نگرش و مهارت ... / ۱۰۵
موضوعی نوشته می‌شود، بیشترین نقش را در این زمینه ایفا می‌کند، زیرا هدفمندتر و با
رویکردی انتقادی و ارزیابانه نوشته می‌شود (Chen, ۱۹۷۴).

وظیفه اصلی نقد کتاب، شناساندن کارهای با ارزش علمی به اهل مطالعه و تحقیق و
راهنمایی نویسندگان در برطرف کردن اشکالهای اثر و درست‌اندیشی و درست‌نویسی
است، زیرا توسعه یک جامعه زمانی مقدور می‌گردد که نه تنها آن جامعه از آثار علمی
منتشر شده آگاه باشد، بلکه توانایی شناخت آثار اصیل از غیراصیل را داشته باشد.
بررسی کتابهای منتشر شده در سالهای اخیر، حاکی از معطوف نبودن آنها به نیازهای
جامعه مخاطب، همسو و هماهنگ نبودن محتوای آنها با یافته‌های علمی جدید، نداشتن
انسجام و یکپارچگی در ارائه مفاهیم، جنبه آموزشی نداشتن مفاهیم و جذاب نبودن
مطالب است (ملکی، ۱۳۸۵؛ ذاکری، ۱۳۸۸؛ آل‌داوود، ۱۳۹۰). این موارد ضرورت نقد
کتاب در جوامع علمی را روشن می‌سازد.

بارکر^۱ معتقد است با توجه به رشد روزافزون کتابهای دانشگاهی در هر سال، مطلع
بودن از همه اطلاعات جدید و ارزشمند منتشر شده در یک رشته بسیار دشوار است.
بنابراین، داشتن نگرش مثبت به مقوله نقد و بررسی کتاب به منظور روی‌آوری به
نوشتن و خواندن مقاله‌های نقد کتاب، اهمیت بسیاری می‌یابد (Barker, ۱۹۹۷)؛ زیرا
نگرشها تعیین‌کننده رفتارها هستند و این فرض به طور ضمنی دلالت بر این امر دارد که
با تغییر نگرشهای افراد می‌توان رفتارهای آنها را تغییر داد (ستوده، ۱۳۸۰).

افزون بر دانستن اهمیت نقد در جوامع علمی و برخورداری از نگرش مثبت نسبت
به نقد کتاب، باید توجه داشت که نقد یک اثر -چه اثری علمی، چه فنی و چه هنری-
کاری علمی است. کار علمی، مبتنی بر روش علمی و بر پایه مبانی استوار و
تزلزل‌ناپذیری است که از حقایق و واقعیت‌های تردیدناپذیر به دست آمده و تدوین
شده‌اند (رفیعی، ۱۳۸۸). بی‌توجهی و به کارگیری نادرست معیارها و اصول در نقد آثار
می‌تواند پیامدهای منفی برای نویسندگان ایجاد کند. در تصدیق این مطلب، برخی
صاحب‌نظران اذعان داشته‌اند از آنجا که نقد و بررسی کتابهای علمی در خدمت

^۱. Barker.

_____ بررسی تأثیر دوره آموزشی نقد کتاب بر آگاهی، نگرش و مهارت ... / ۱۰۶
هدفهای بسیاری است و قابلیت یک قالب ادبی مؤثر را نیز دارد، فرایند انتشار یک نقد و بررسی کتاب علمی و دانشگاهی موفق، نیازمند آشنایی منتقد با فرایند انتشار نقد و بررسی کتاب و آگاهی وی از مهارتها و راهبردهای مرتبط با نوشتن یک نقد سازنده و مؤثر است (پارسایی، ۱۳۸۹).

بنابراین، در فرایند نقد کتاب، آموزش چگونگی نوشتن مقاله نقد کتاب از مراحل اولیه است. افرادی مانند «هارتلی»^۱ و «آصفزاده» به اهمیت توجه به آموزش در مقوله نقد کتاب در مقاله‌های خود تأکید کرده‌اند. «هارتلی» در پژوهشی مبنی بر نقد و بررسی کتاب در مجله بریتانیایی فناوری آموزشی^۲ بیان داشت که اگرچه خواندن و نوشتن نقد کتاب نقش مهمی در جامعه دانشگاهی ایفا می‌کند، کمتر اطلاعی در مورد نحوه انجام آن توسط دانشگاهیان در دسترس است (Hartley, ۲۰۰). «آصفزاده» در پژوهش خود مبنی بر تحلیل انتقادی مطالعات پژوهشی در علوم پزشکی اذعان داشت که در نقد خردمندان، جنبه‌های گوناگون موضوع به دقت بررسی و تحلیل می‌شود و این امر به ویژه امروزه اهمیت بسزایی یافته است. وی اذعان داشت که در آموزشهای دانشگاهی به ویژه در تحصیلات تکمیلی، به مقوله نقد باید توجه شود و سردبیران مجله‌های علمی نیز باید صفحاتی را به نقد مقاله‌های چاپ شده اختصاص دهند (آصفزاده، ۱۳۸۴).

با وجود اهمیت نقد کتاب در جوامع دانشگاهی، بررسی مجله‌های دانشگاه علوم پزشکی اصفهان نشان‌دهنده تمایل کم نویسندگان به نوشتن مقاله‌های نقد و بررسی در بین مقاله‌های منتشر شده است. در مواردی نیز که نقد و بررسی منتشر شده، مشخص می‌شود که منتقدین با رویکردی کمتر علمی و نظام‌مند و نه نقادانه به نقد آثار پرداخته‌اند. افراد مورد نقد نیز نه تنها از نقد اثر خود به عنوان فرصتی برای توسعه خود ننگریسته‌اند، بلکه با نگرشی منفی منتقد و نقد آن را مورد خطاب قرار داده‌اند. این در حالی است که از جمله معیارهای ارتقای اعضای هیئت علمی در بند ۳ و ۱۸ فعالیت‌های پژوهشی اعضای هیئت علمی و حتی بند ۸ فعالیت‌های فرهنگی-تربیتی-اجتماعی

۱. Hartley.

۲. British Journal of Educational Technology.

_____ بررسی تأثیر دوره آموزشی نقد کتاب بر آگاهی، نگرش و مهارت ... / ۱۰۷
اعضای هیئت علمی در آئین نامه ارتقای مرتبه اعضای هیئت علمی، ارزیابی و نقد و
بررسی آثار است (دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۳۹۰).

موارد یاد شده نشان می دهد که علاوه بر این که نویسندگان و پژوهشگران برای نقد
یک اثر باید اصولی را به عنوان معیار در نظر بگیرند، پژوهشگران نیز باید به نقدهای
اصولی نگرشی مثبت داشته باشند. بنابراین، از جمله مواردی که در گسترش روی آوری
به نقد و بررسی بسیار اهمیت دارد، تغییر نگرش نویسندگان و پژوهشگران نسبت به
نقد و بررسی آثار و آشنا ساختن آن ها با اصول و روند نقد و بررسی است؛ زیرا به هر
میزان ناقد با شیوه ها و اصول نقد آشنایی بیشتری داشته باشد، مؤثرتر و مفیدتر نقد
می کند.

با وجود اهمیت نقد کتاب به منظور پویایی پژوهش و توسعه جامعه در جوامع
دانشگاهی، تاکنون در زمینه بررسی نگرش و میزان آگاهی استادان به نقد کتاب و تأثیر
برگزاری دوره آموزشی در این خصوص، پژوهشی در داخل و خارج انجام نشده است.
در این راستا هدف پژوهش حاضر تعیین تأثیر دوره آموزشی نقد کتاب بر آگاهی،
نگرش و مهارت نقد کتاب استادان دانشکده مدیریت و اطلاع رسانی پزشکی دانشگاه
علوم پزشکی اصفهان در سال ۱۳۹۱ بوده است.

پیشینه پژوهش

پیشینه پژوهش در ایران

«آصف زاده» (۱۳۸۴) در پژوهشی با عنوان «تحلیل انتقادی مطالعات پژوهشی در
علوم پزشکی» به تشریح تحلیل انتقادی و مراحل نقد پرداخت. وی اذعان داشت که
تحلیل انتقادی یا نقد خردمندانه مطالعات پژوهشی، فرایندی اصولی در پالایش و
توسعه دانش است. در این فرایند جنبه های گوناگون موضوع به دقت بررسی و تحلیل
می شود. امروزه این فعالیت اهمیت بسزایی یافته است. وی نتیجه گرفت که در
آموزش های دانشگاهی و بویژه در تحصیلات تکمیلی، به نقد باید توجه شود و سردبیران
مجله های علمی نیز صفحاتی را به نقد مقاله های چاپ شده اختصاص دهند.

_____ بررسی تأثیر دوره آموزشی نقد کتاب بر آگاهی، نگرش و مهارت ... / ۱۰۸

«رفیعی و دیگران» (۱۳۸۷) پژوهشی با عنوان «تأثیر دوره آموزش پزشکی مبتنی بر شواهد بر توانایی نقد مقاله‌های توسط دانشجویان پزشکی دانشگاه علوم پزشکی تهران» انجام دادند. جامعه پژوهش شامل دانشجویان پزشکی مقطع کارآموزی دانشگاه علوم پزشکی تهران در زمستان ۸۶ بود، که بیش از ۳۵ نفر بودند. شرکت‌کنندگان که به روش نمونه‌گیری سهولت قابلیت دسترسی انتخاب شده بودند، ضمن شرکت در کارگاه طب مبتنی بر شواهد، که در مرکز پژوهش‌های دانشجویی دانشگاه علوم پزشکی تهران برگزار شد، پرسشنامه استاندارد قبل و بعد از شرکت در کارگاه را دریافت کردند. تجزیه و تحلیل آماری داده‌ها با نرم‌افزار SPSS ۱۲.۰ انجام شد. برای مقایسه پاسخگویی شرکت‌کنندگان به سؤالهای پرسشنامه و تفاوت‌های آن قبل و بعد از کارگاه، از آماره t زوجی استفاده شد. یافته‌ها نشان داد که یک دوره کوتاه مدت کارگاه آموزشی پزشکی مبتنی بر شواهد، می‌تواند به شکل مؤثری توانایی ارزیابی منتقدانه دانشجویان را افزایش دهد.

پیشینه پژوهش در خارج

«بارکر»^۱ (۱۹۹۷) در پژوهشی با عنوان «نقد و بررسی کتاب به صورت پیوسته» به یک نمای کلی از طراحی و توسعه یک سیستم خودکار برای انجام نقد و بررسی کتاب را ارائه کرد. وی اذعان داشت که تعداد کتابهای دانشگاهی منتشر شده در هر سال رشد می‌یابد، و بنابراین مطلع بودن از همه اطلاعات جدید منتشر شده در یک رشته، بسیار دشوار است، از این رو، فرایند نقد و بررسی کتاب اهمیت بسیاری می‌یابد. وی در پژوهش خود خطوط کلی طراحی و توسعه یک سیستم خودکار برای انجام نقد و بررسی کتاب را ترسیم کرد. توصیفات وی از برخی از الگوهای توسعه یافته برای استفاده در یک سرور اینترنت و اینترنت گرفته شده است. وی این سیستمها را که بر مبنای اس.جی.ام.ال.^۲ و اچ.تی.ام.ال.^۳ هستند، به صورت خلاصه بررسی و مقایسه کرد.

۱. Barker.

۲. SGML.

۳. HTML.

بررسی تأثیر دوره آموزشی نقد کتاب بر آگاهی، نگرش و مهارت ... / ۱۰۹

«هارتلی»^۱ (۲۰۰۵) در پژوهشی با عنوان «نقد و بررسی کتاب در مجله بریتانیایی فناوری آموزشی: بررسی داوران مجله و دیدگاه پژوهشگران» اذعان داشت اگر چه خواندن و نوشتن نقد و بررسی کتاب نقش مهمی در جامعه دانشگاهی ایفا می‌کند، کمتر اطلاعاتی در مورد نحوه انجام آن توسط دانشگاهیان در دسترس است. بنابراین وی به بررسی این موضوع با تعدادی از سرویراستاران مجله فناوری آموزشی بریتانیا^۲ پرداخت. برای انجام پژوهش، از پرسشنامه استفاده شد. یافته‌ها نشان داد اکثر پاسخ‌دهندگان بین ۱ تا ۵ نقد و بررسی را در هر ماه می‌خوانند، ولی بین ۳ تا ۴ نقد و بررسی در هر سال می‌نویسند. توافق زیادی در مورد ویژگی‌های مهم و مفید در نقد و بررسیها وجود داشت؛ در عین حال تفاوت‌های زیادی نیز مشاهده شد. مردها نسبت به زن‌ها نظر مثبت‌تری در رابطه با مفید بودن نقد و بررسیها داشتند. همچنین، یافته‌ها نشان داد که نقد و بررسیهای کتاب می‌توانند به عنوان یک‌گونه از محتواهای قابل اندازه‌گیری دانشگاهی تلقی شود.

روش‌شناسی

روش پژوهش نیمه‌تجربی و به صورت طرح دو گروهی (با پیش‌آزمون و پس‌آزمون) و از نوع کاربردی است. جامعه آماری شامل تمامی استادان دانشکده مدیریت و اطلاع‌رسانی پزشکی دانشگاه علوم پزشکی اصفهان اعم از طرحی، پیمانی، رسمی آزمایشی، رسمی قطعی (۳۱ نفر) و افراد حق‌التدریس (۵۵ نفر) می‌باشند که طبق آمار معاونت آموزشی دانشکده، بیش از ۸۶ نفر هستند. روش نمونه‌گیری این پژوهش از نوع تصادفی است. تعداد نمونه با توجه به رابطه $(z_1+z_2n\neq/d^2)$ (۲۵۲۲)، ۱۵ نفر در هر گروه شاهد و مورد به دست آمد. ابزار گردآوری داده‌ها یک سیاهه و آرسی مهارت نقد کتاب و دو پرسشنامه محقق‌ساخته است. سیاهه و آرسی (۵۷ سؤال) به منظور سنجش مهارت نقد کتاب استادان توسط پژوهشگر، با بررسی نقد نوشته شده توسط استادان،

۱. Hartley.

۲. British Journal of Educational Technology.

_____ بررسی تأثیر دوره آموزشی نقد کتاب بر آگاهی، نگرش و مهارت ... / ۱۱۰

تکمیل گردید. پرسشنامه نگرش (۳۶ سؤال) و آگاهی (۲۳ سؤال) بر اساس پژوهشهای اشرفی ریزی (۱۳۸۹)، همایون پور (۱۳۸۸)، حکمت (۱۳۸۹)، فدایی (۱۳۸۶)، ذاکری (۱۳۸۸)، رفیعی (۱۳۸۸)، درودی (۱۳۸۷)، شایانفر (۱۳۸۸)، پارسایی (۱۳۸۹)، جهانبخش (۱۳۸۹)، ذکیانی (۱۳۸۹)، فولادی (۱۳۸۹)، کمپانی زارع (۱۳۸۹)، محمدزاده (۱۳۸۹)، خرمشاهی (۱۳۸۶) و اسلامی (۱۳۸۶) تهیه شد. روایی سیاهه و آرسوی و پرسشنامه‌های نگرش و آگاهی، توسط متخصصان در حوزه‌های نقد کتاب و کتابداری و اطلاع‌رسانی تأیید و پایایی پرسشنامه‌ها با استفاده از آلفای کرونباخ به ترتیب ۰/۷۸ و ۰/۷۹/۵ به دست آمد. ابتدا برای پیش‌آزمون و تعیین آگاهی، نگرش و مهارت نقد کتاب جامعه پژوهش، پرسشنامه‌ها همراه با کتاب مرتبط برای نوشتن نقد توزیع شد. دوره آموزشی طی ۵ ساعت با استفاده از روشهای مستقیم آموزش (سخنرانی همراه با وسایل سمعی و بصری) و نیز بحث اقتناعی برای تغییر نگرش افراد برگزار گردید. مباحثی که در کارگاه به آنها پرداخته شد، شامل مفهوم نقد، تاریخچه نقد، ضرورت و رسالت نقد کتاب، انواع نقد، ویژگیها و مهارتهای منتقد، شیوه و مراحل نقد کتاب، مطالعه اجمالی کتاب، مطالعه انتقادی کتاب، یادداشت‌برداری، مطالعه و بررسی نقدهای دیگران، گزارش نقد کتاب، شاخصهای نقد کتاب دانشگاهی بود. پس از ارائه مباحث مورد نظر، در محورهای مطرح شده بحث گروهی و اقتناعی صورت گرفت و سپس نقد کتاب به صورت انفرادی انجام گردید. پس از آموزش، پرسشنامه‌ها دوباره توسط استادان تکمیل گردید و یک نقد نیز توسط شرکت‌کنندگان برای کتابهای منتخب نوشته شد و نتایج قبل و بعد از برگزاری کارگاه آموزشی (در سه حوزه آگاهی، نگرش و مهارت تدوین نقد کتاب) با هم مقایسه گردید. در این پژوهش، برای تحلیل داده‌ها از آمار توصیفی (جدولهای توزیع فراوانی مطلق، درصد، میانگین و انحراف معیار) و آمار استنباطی استفاده گردید. به منظور مقایسه میانگین نمره آگاهی و نگرش و مهارت نقد کتاب استادان دانشگاه علوم پزشکی اصفهان قبل و بعد از برگزاری کارگاه آموزشی در هر گروه از آزمون t زوجی، برای مقایسه میانگین نمره آگاهی و نگرش و مهارت نقد کتاب استادان قبل از برگزاری کارگاه آموزشی بین دو گروه از آزمون t مستقل و جهت

بررسی تأثیر دوره آموزشی نقد کتاب بر آگاهی، نگرش و مهارت ... / ۱۱۱
مقایسه میانگین نمره آگاهی و نگرش استادان پس از برگزاری کارگاه آموزشی، از
آزمون t مستقل استفاده شد. نرم افزار مورد استفاده برای تجزیه و تحلیل داده ها SPSS
۱۸.۰ بود.

یافته ها

جامعه آماری این پژوهش ۳۰ استاد در دو گروه آزمون و شاهد از ۸۶ نفر استادان
دانشکده مدیریت و اطلاع رسانی دانشگاه علوم پزشکی اصفهان بود. از بین ۱۵ نفر
شرکت کننده در هر یک از دو گروه آزمون و شاهد، ۸ نفر (۵۳/۸٪) مرد و ۷ نفر
(۴۶/۷٪) زن بودند و دو گروه از نظر جنسیت کاملاً یکسان هستند ($P\text{-value}=۰/۶۴$). دو
گروه آزمون و شاهد از نظر رشته تحصیلی، مشابه بوده اند. استادان رشته تحصیلی
کتابداری و اطلاع رسانی پزشکی بیشترین تعداد افراد در گروه آزمون یعنی ۶ نفر (۴۰٪)
و شاهد یعنی ۸ نفر (۵۳/۳٪) را به خود اختصاص داده اند و پس از آن بیشترین افراد به
ترتیب از گروه های آموزشی مدیریت خدمات بهداشتی درمانی، مدارک پزشکی، رایانه،
زبان و روانشناسی بودند.

یافته ها نشان داد میانگین نمره آگاهی از نقد کتاب در گروه آزمون بعد از مداخله
(۵۵/۷) نسبت به قبل از مداخله (۳۳/۱) به طور معناداری افزایش یافته است ($P\text{-}$
 $value < ۰/۰۰۱$). با وجود این، در گروه شاهد میانگین نمره آگاهی از نقد کتاب قبل
(۳۱/۶) و بعد از مداخله (۳۵/۱) با هم تفاوت معنادار نداشت ($P\text{-value}=۰/۳۵$). در گروه
آزمون میانگین نمره نگرش به مقوله نقد کتاب قبل (۷۱/۴) و بعد از مداخله (۷۴/۴)
تفاوت معنادار نداشت ($P\text{-value}=۰/۱۱$). در گروه شاهد، میانگین نمره نگرش به مقوله
نقد کتاب قبل (۷۰/۹) و پس از مداخله (۷۴/۴) تفاوت معنادار نداشت ($P\text{-value}=۰/۹۱$).
میانگین نمره مهارت نقد کتاب استادان در گروه آزمون به طور معناداری بعد از مداخله
از $۱۰/۲ \pm ۶/۸$ به $۵۳/۶ \pm ۲۶/۳$ افزایش یافت. به عبارت دیگر $۴۳/۴$ نمره افزایش یافته است ($P\text{-}$
 $value < ۰/۰۰۱$). در گروه شاهد، میانگین نمره مهارت نقد کتاب اساتید قبل (۸/۵) و پس
از مداخله (۸/۶) تفاوت معنادار نداشت ($P\text{-value}=۰/۹۹۶$).

بررسی تأثیر دوره آموزشی نقد کتاب بر آگاهی، نگرش و مهارت ... / ۱۱۲

جدول ۱. مقایسه میانگین نمرات آگاهی، نگرش و مهارت نقد کتاب (از ۱۰۰) در دو گروه آزمون

و شاهد قبل و بعد از آموزش

گروه‌بندی	تعداد	آگاهی		نگرش		مهارت	
		میانگین و انحراف معیار	میانگین و انحراف معیار	میانگین و انحراف معیار	میانگین و انحراف معیار	میانگین و انحراف معیار	میانگین و انحراف معیار
شاهد	۱۵	۳۱۱/۶±۱۹/۳	۳۵۱/۱±۲۱/۹	۷۰/۹±۵/۱	۷۲±۷/۴	۰/۹۱	۸/۶±۷/۳
آزمون	۱۵	۳۳۱/۱±۸/۲	۵۵۷/۱±۹/۹	۷۱/۴±۷	۷۴/۴±۷/۴	۰/۱۱	۵۳/۶±۲۷/۳
آزمون آنالیز واریانس یکطرفه (P)		۰/۷۸	۰/۰۱	۰/۸۳	۰/۲۵	-	<۰/۰۰۱
P-Value		قبل از آموزش	بعد از آموزش	قبل از آموزش	بعد از آموزش	P-Value	قبل از آموزش
P-Value		۰/۹۹۶	۰/۳۵	۰/۹۱	۰/۲۵	۰/۹۹۶	۰/۹۹۶

بحث و نتیجه‌گیری

نقد و ارزیابی انتقادی منابع اطلاعاتی، از جمله راهبردهای مؤثر برای افزایش اثربخشی اطلاعات است. با توسعه و افزایش انتشارات علمی، سنجش صحت اطلاعات و اعتبار منابع اطلاعاتی در حوزه‌های علمی، دارای اهمیت بسزایی است (درودی، ۱۳۸۷). کتابهای علمی نیز که گنجینه‌های بسیار غنی علمی در هر جامعه‌اند و انتشار یافته‌های علمی از طریق آنها میسر می‌شود، از این قاعده مستثنا نمی‌باشند. در این پژوهش به بررسی تأثیر دوره آموزشی نقد کتاب بر آگاهی، نگرش و مهارت نقد کتاب

_____ بررسی تأثیر دوره آموزشی نقد کتاب بر آگاهی، نگرش و مهارت ... / ۱۱۳
استادان دانشکده مدیریت و اطلاع‌رسانی پزشکی دانشگاه علوم پزشکی اصفهان در سال ۱۳۹۱ پرداخته شد. نتایج به دست آمده حاکی از تأثیر مثبت دوره آموزشی نقد کتاب بر عامل آگاهی و نیز مهارت نقد کتاب استادان دانشکده مدیریت و اطلاع‌رسانی پزشکی دانشگاه علوم پزشکی اصفهان بود. نگرش استادان به مقوله نقد کتاب از ابتدا مثبت و نمره نگرش قبل و بعد از آموزش افزایش یافت، اما به لحاظ آماری تفاوت معناداری نداشت.

همانطور که در یافته‌ها ذکر شد، دوره آموزشی در افزایش آگاهی استادان مؤثر بود. لذا فرضیه پژوهش مبنی بر اینکه دوره آموزش نقد کتاب، آگاهی استادان به موضوع نقد کتاب را افزایش می‌دهد، تأیید شد.

نتایج پژوهش در رابطه با متغیر نگرش نشان داد میانگین نمره نگرش استادان در خصوص نقد کتاب، قبل و پس از برگزاری دوره آموزشی، در دو گروه آزمون و شاهد، از لحاظ آماری تفاوت معناداری نداشت. به طور کلی، نگرش استادان نسبت به نقد کتاب از ابتدا در سطح مطلوبی قرار داشته است. شاید یکی از دلایل معنادار نبودن میانگین نمره نگرش در پس‌آزمون از لحاظ آماری این است که در یادگیری نگرش‌های تازه، سه متغیر مهم شامل توجه، ادراک و پذیرش وجود دارد (کریمی، ۱۳۸۲)؛ و در صورت محقق شدن این سه متغیر، نگرش فرد تغییر می‌کند. بنابراین، به نظر می‌رسد برگزاری کارگاه‌های آموزشی در خصوص نگرش به موضوع نقد کتاب که در آنها این شرایط احراز شود، از ضروریات است. همچنین، از آنجا که افراد در مقابل تغییر نگرش مقاومت نشان می‌دهند، به نظر می‌رسد برگزاری دوره‌های آموزشی بلندمدت در رابطه با نقد کتاب، موجبات هر چه بیشتر نهادینه شدن نوشتن مقاله‌های نقد کتاب را فراهم آورد (کریمی، ۱۳۸۴). با توجه به ویژگیهای متغیر نگرش، باید خاطر نشان ساخت که افزایش معنادار آن مانند دو متغیر دیگر پژوهش مورد انتظار نبود؛ زیرا نگرش درونی‌تر بوده و به متغیرهای متفاوتی وابسته است. بنابراین، با گذشت زمان تغییر می‌یابد.

نتایج پژوهش در رابطه با متغیر مهارت نقد کتاب نشان داد که میانگین نمره مهارت نقد کتاب استادان قبل و پس از برگزاری دوره آموزشی در گروه آزمون تفاوت

_____ بررسی تأثیر دوره آموزشی نقد کتاب بر آگاهی، نگرش و مهارت ... / ۱۱۴

معناداری دارد، ولی در رابطه با گروه شاهد این تفاوت از لحاظ آماری معنادار نبود. شاید این سؤال مطرح شود که هدف از مطالعه نگرشها، تأثیرگذاری بر رفتار است؛ زیرا انواع نگرشها به عنوان شاخصها یا عوامل پیش‌بینی‌کننده رفتار شناخته می‌شوند و این امر برخلاف یافته‌های این پژوهش است به صورتی که میانگین نمره نگرش متوسط بالا بود و از ابتدا شاخصه خوبی داشت، در صورتی که این امر در مرحله پیش‌آزمون رفتار استادان (مهارت نقد کتاب) منعکس نشده بود. در تبیین این امر باید خاطر نشان ساخت، که بر اساس پژوهشهای انجام شده در حوزه روانشناسی اجتماعی، رابطه مستحکمی میان نگرشها و رفتار افراد وجود ندارد، به بیان دیگر، نمی‌توان گفت که با شناخت نگرشهای افراد می‌توان رفتار آنها را پیش‌بینی نمود (۸). این امر به خوبی در این پژوهش نشان داده شد.

نتیجه‌گیری

نقد کتاب تأثیر بسیار مهمی در رشد، توسعه و بالندگی هر حوزه علمی دارد و حداقل فایده بسیار مهم هر نقدی، کمک به خواننده و همچنین نویسنده -یا در معنای عام به تولیدکنندگان علم- است؛ تا از این رهگذر اصلاح مداوم دانش بشری تحقق یابد. پژوهش حاضر، تأثیر مثبت آموزش نقد کتاب را بر افزایش آگاهی و بهبود مهارت نقد کتاب استادان نشان داد. با استناد به نتایج پژوهش حاضر، برگزاری دوره‌های منظم آموزشی نقد کتاب در دانشگاه‌ها موجبات بهبود مهارت استادان در تهیه این نوع مقاله‌ها را فراهم می‌کند. برای تغییر نگرش استادان نسبت به نقد کتاب، دوره‌های آموزشی طولانی مدت با احراز شرایط خاص از ضروریات است. همچنین، در خصوص دلایل عدم روی‌آوری استادان دانشگاه به مقاله‌های نقد کتاب با وجود امتیاز مشابه آنها با مقاله‌های مروری و پژوهشی اصیل برای ترفیع پیشنهاد می‌شود. امید است با افزایش مقاله‌های نقد کتاب در جوامع دانشگاهی، پالایش کتابها به صورت اصولی انجام و از راهیابی غیرعلمی به عرصه‌های تولید دانش جلوگیری شود.

منابع

- آصف‌زاده، سعید (۱۳۸۴). تحلیل انتقادی مطالعات پژوهشی در علوم پزشکی. پژوهش در پزشکی (مجله پژوهشی دانشکده پزشکی) دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشت درمانی شهید بهشتی، ۲۹ (۳)، ۱۹۵-۲۰۱.
- آل‌داوود، علی (۱۳۹۰). چند نکته در باب نقد. کتاب ماه کلیات. ماهنامه تخصصی اطلاع‌رسانی و نقد و بررسی کتاب در حوزه اطلاعات، ارتباطات و دانش‌شناسی. ویژه‌نامه نقد و بررسی کتاب، ۵ (۱۶۷)، ۱۸-۱۹.
- اسلامی، حسن (۱۳۸۶). اخلاق نقد. کتاب نقد و نقد کتاب (مجموعه مقالات گروهی از نویسندگان). تهران: خانه کتاب، ۷۹-۱۰۶.
- اشرفی‌ریزی، حسن و زهرا کاظم‌پور (۱۳۸۹). آیین نقد کتاب، راهنمایی برای کتابداران، نویسندگان و مترجمان. تهران: چاپار.
- پارسایی، حسن (۱۳۸۹). نقد کردن، اثبات یک فعل فلسفی است. عیار نقد (مجموعه مقالاتی در حوزه مبانی نظری نقد به قلم گروهی از نویسندگان) گردآوری علی اوجبی. دفتر دوم. تهران: خانه کتاب، ۴۹-۶۶.
- جهانبخش، جويا (۱۳۸۹). ناقدان در زمانه عسرت. عیار نقد (مجموعه مقالاتی در حوزه مبانی نظری نقد به قلم گروهی از نویسندگان) گردآوری علی اوجبی. دفتر دوم. تهران: خانه کتاب، ۶۷-۷۶.
- حکمت، نصرالله (۱۳۸۹). نکاتی در باب نقد کتاب. عیار نقد (مجموعه مقالاتی در حوزه مبانی نظری نقد به قلم گروهی از نویسندگان) گردآوری علی اوجبی. دفتر دوم. تهران: خانه کتاب، ۷۷-۸۱.
- خرمشاهی، بهاء‌الدین (۱۳۸۶). آیین نقد کتاب. کتاب نقد و نقد کتاب (مجموعه مقالات گروهی از نویسندگان). تهران: خانه کتاب، ۱۳-۳۶.
- دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی (۱۳۹۰). آئین‌نامه ارتقای مرتبه اعضای هیئت علمی مؤسسه‌های آموزشی و پژوهشی مصوب ۸۹/۱۰/۱۴. تهران: شورای عالی انقلاب فرهنگی.
- Available at: iranculture.org, Accessed at: ۳۰/۱۱/۹۰
- درودی، فریبرز (۱۳۸۷). عوامل مؤثر در نقد و بررسی کتاب. فصلنامه کتاب، ۷۵، ۱۷۳-۱۸۴.

- _____ بررسی تأثیر دوره آموزشی نقد کتاب بر آگاهی، نگرش و مهارت ... / ۱۱۶
- ذاکری، مصطفی (۱۳۸۸). اصول، نتایج و گونه‌های نقد. (مجموعه مقالاتی در حوزه مبانی نظری نقد به قلم گروهی از نویسندگان) گردآوری علی اوجبی. دفتر اول. تهران: خانه کتاب، ۱۵۳-۱۶۸.
- ذکیانی، غلامرضا (۱۳۸۹). مبانی دینی نقدپذیری. عیار نقد (مجموعه مقالاتی در حوزه مبانی نظری نقد به قلم گروهی از نویسندگان) گردآوری علی اوجبی. دفتر دوم. تهران: خانه کتاب، ۸۱-۹۸.
- ستوده، هدایت‌الله (۱۳۸۰). روانشناسی اجتماعی. تهران. آوای نور.
- شایانفر، حیدرعلی و دیگران (۱۳۸۸). راهنمای تألیف، ترجمه و نشر کتاب‌های درسی علمی- کاربردی. تهران: دانشگاه جامع علمی کاربردی.
- رفیعی، علی محمد (۱۳۸۸). اصول نقد تصحیح دیوان حافظ. (مجموعه مقالاتی در حوزه مبانی نظری نقد به قلم گروهی از نویسندگان) گردآوری علی اوجبی. دفتر اول. تهران: خانه کتاب، ۱۶۹-۲۰۵.
- فدایی، غلامرضا (۱۳۸۶). آشنایی با نسخ خطی و آثار کمیاب (فارسی و عربی). تهران: سمت.
- فولادی، علیرضا (۱۳۸۹). نقد در موقعیت پست‌مدرن. عیار نقد (مجموعه مقالاتی در حوزه مبانی نظری نقد به قلم گروهی از نویسندگان) گردآوری علی اوجبی. دفتر دوم. تهران: خانه کتاب، ۱۳۱-۱۴۰.
- کریمی، یوسف (۱۳۸۲). روانشناسی اجتماعی (نظریه‌ها، مفاهیم، کاربردها). تهران: ارسباران.
- کریمی، یوسف و مجید صفاری‌نیا (۱۳۸۴). روانشناسی اجتماعی و تغییر نگرش مصرف‌کنندگان انرژی. انرژی ایران، ۹(۲۲)، ۷-۱۲۶.
- کمپانی‌زارع، مهدی (۱۳۸۹). مقام و مختصات نقد در تاریخ فرهنگ اسلامی. عیار نقد (مجموعه مقالاتی در حوزه مبانی نظری نقد به قلم گروهی از نویسندگان) گردآوری علی اوجبی. دفتر دوم. تهران: خانه کتاب، ۱۴۱-۱۷۰.
- محمدزاده، رضا (۱۳۸۹). ملاحظات و پیشنهادها برای پیرامون نقد و داوری. عیار نقد (مجموعه مقالاتی در حوزه مبانی نظری نقد به قلم گروهی از نویسندگان) گردآوری علی اوجبی. دفتر دوم. تهران: خانه کتاب، ۱۷۱-۱۷۶.
- ملکی، حسن (۱۳۸۵). نقد کتاب درسی: تعریف و معیارها؛ مبانی و معیارهای نقد کتاب درسی دانشگاهی. سخن سمت، ۱۷، ۹-۲۰.

_____ بررسی تأثیر دوره آموزشی نقد کتاب بر آگاهی، نگرش و مهارت ... / ۱۱۷

- همایون پور، هرمز (۱۳۸۸). ضرورت و فواید نقد. عیار نقد (مجموعه مقالاتی در حوزه مبانی نظری نقد به قلم گروهی از نویسندگان) گردآوری علی اوجیبی. دفتر اول. تهران: خانه کتاب، ۲۴۹-۳۵۳.

- Barker P (۱۹۹۷). Book reviews online. Association for Learning Technology Journal, ۵(۳), ۵۴-۶۲.
- Chen Ching-Chih (۱۹۷۴). Current Status of Biomedical Book Reviewing: part IV. Major American and British Biomedical book publishers. Bull. Med. Libr. Assoc, ۶۲(۳).
- Hartley J. (۲۰۰۵). Book reviewing in the BJET: A survey of BJET's referees' and writers' views. British Journal of Educational Technology, ۳۶, ۸۹۷-۹۰۵.
- Peh W C G, Ng K H (۲۰۱۰). Effective Medical Writing, Writing a book review. Singapore Med J, ۵۱(۹), ۶۸۵-۶۸۸.
- Walter H. C. Burgdorf, MD, TraubingerStr (۲۰۰۸). Reviewing medical books: A quarter century of observations. EBLUEPRINTS. Journal of American Academy of Dermatology.